
Трибуна молодого вченого

УДК 343.9

DOI 10.33244/2617-4154.4(13).2023.174-182

Г. В. Лель,*здобувач вищої освіти**e-mail: solnceva77@ukr.net***ORCID ID 0009-0007-9427-6567;****В. Ю. Іскович,***здобувач вищої освіти,**Державний податковий університет**e-mail: pozityv228@gmail.com***ORCID ID 0009-0008-0820-6720**

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Розглянуто особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, визначені у Кримінальному кодексі України. Проаналізовано статистичні дані щодо кількості вчинених кримінальних правопорушень за останні п'ять років особами у віці від 14 до 18 років. Надано порівняльно-правову характеристику покарань, які можуть бути застосовані судом до неповнолітнього, визнаного винним у вчиненні кримінального правопорушення. Надано увагу законодавчому регулюванню питань, пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Викладені вироблені на цій основі пропозиції щодо вдосконалення норм чинного КК України з урахуванням національного досвіду, судової практики, досвіду інших держав, а також міжнародних стандартів у сфері охорони прав неповнолітніх.

Підтверджена доречність наявності в Загальній частині Кримінального кодексу України окремого розділу стосовно особливостей кримінальної відповідальності й покарання неповнолітніх, що дозволяє під час вирішення питань притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх урахувати особливості їх психічного розвитку, виховання, причини й умови, що сприяли скоєнню кримінальних правопорушень, і призначати законне й справедливе покарання. Визначено основні тенденції вирішення судами кримінальних справ під час вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми особами. Окреслено складнощі, що виникають під час призначення певних видів покарань неповнолітнім особам. На підставі вивчення судової

практики вказано на неефективність звільнення від покарання неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру у вигляді передачі неповнолітніх під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за їх згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання, тому що в такому разі неповнолітній, який вчинив кримінальне правопорушення, не отримує всіх необхідних виховних заходів та, як наслідок, продовжує злочинний спосіб життя.

За результатами проведеного аналізу зроблено відповідні узагальнення. Запропоновано подальші напрями щодо вдосконалення чинного Кримінального кодексу України з метою оптимізації та гуманізації кримінальних покарань стосовно неповнолітніх.

Ключові слова: неповнолітній, кримінальна відповідальність, покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання, примусові заходи виховного характеру.

Постановка проблеми. Злочинність серед неповнолітніх постійно привертає увагу як науковців, так і практиків. Сучасна динаміка цієї проблеми обумовлена не тільки тим, що неповнолітні завжди були визнані окремою категорією злочинців, але й соціально-економічними чинниками та недоліками в культурно-виховному вихованні, які впливають на молоде покоління.

В Україні спостерігається зростання безробіття, економічна нестабільність, а також недоліки в системі культурно-виховного виховання та навчання. Ці явища впливають на процес соціалізації молодого покоління та можуть сприяти відчуженню неповнолітніх від офіційних соціальних інститутів, таких як сім'я та школа. Більш того, проблема безпритульності серед неповнолітніх набуває серйозних розмірів, що свідчить про загострення соціальних проблем. За даними Міністерства освіти і науки України, тисячі дітей віком від 7 до 15 років не отримують освіти та їх виховує вулиця. Це питання вимагає негайного вирішення. Упродовж останніх п'яти років кількість сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування, стабільно зростає, і ця категорія дітей вважається «групою ризику», оскільки вони більш схильні до правопорушень.

Алкоголізм та наркоманія серед неповнолітніх є ще однією серйозною проблемою. Значна кількість дітей та підлітків вживає алкогольні напої, а багато з них мають схильність до алкоголізму. Порушенням дітей-сиріт та тих, які позбавлені батьківського піклування, може загрожувати найбільша небезпека, оскільки вони є найбільш схильними до правопорушень. Перших наркотичних спроб серед підлітків сталося надто багато.

Соціальна занедбаність неповнолітніх у контексті різних поглядів, відсутність чітких моральних орієнтирів та плюралізм поглядів сприяють поширенню негативних явищ серед них, які є злочинним. Унаслідок цього злочинність серед неповнолітніх має тенденцію до зростання, навіть у разі зменшення рівня народжуваності. Офіційна статистика свідчить про збільшення реєстрованих кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, а також зростання кількості неповнолітніх правопорушників. Ця тенденція не тільки збільшує кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень,

але також підвищує важкість і насильницький характер скоєних злочинів серед неповнолітніх. Зокрема, неповнолітні злочинці проявляють антисоціальну спрямованість та створюють стійкі антисуспільні стереотипи поведінки. Інший тривожний аспект полягає у зв'язку злочинності неповнолітніх із організованою злочинністю. Щороку в Україні близько 12 тисяч дітей вчиняють суспільно небезпечні діяння, і ця кількість постійно зростає. Кримінальні правопорушення, вчинені дітьми, стають усе більш цинічними та жорстокими, і збільшується кількість вбивств, які вони скоюють.

На сьогодні суспільство та держава не можуть надати ефективну систему запобігання злочинності серед неповнолітніх. У контексті сучасного суспільного розвитку визнається, що для неповнолітніх злочинців не існує дієвої системи попередження. Впродовж останніх років кількість скоєних кримінальних правопорушень неповнолітніми зростає у три-чотири рази швидше, ніж приріст неповнолітнього населення. Офіційна статистика свідчить про те, що кількість зареєстрованих злочинів, вчинених неповнолітніми, зростає у чотири рази, а кількість неповнолітніх злочинців збільшилася майже втричі. Темпи зростання злочинності серед неповнолітніх майже втричі перевищують темпи зростання загальної злочинності.

Суспільно небезпечні діяння неповнолітніх стають дедалі більш жорстокими та насильницькими, і ця тенденція є досить тривожною. Важливо підкреслити, що зростає зв'язок між злочинністю неповнолітніх та організованою злочинністю. Щорічно близько 12 тисяч дітей в Україні вчиняють суспільно небезпечні діяння, і ця кількість продовжує зростати. Інше характерне явище полягає в тому, що дії неповнолітніх злочинців стають більш жорстокими та насильницькими.

Стан справ сьогодні вимагає вивчення та впровадження ефективних заходів для запобігання злочинності серед неповнолітніх, розробки програм реабілітації та перевірки законодавства щодо кримінальної відповідальності цієї категорії осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підставою кримінальної відповідальності неповнолітніх є вчинення кримінального правопорушення, передбаченого Особливою частиною КК України. У КК України в окремому розділі регламентовано особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Це пов'язано з тим, що застосовувати заходи кримінальної відповідальності, яка є найсуворішим видом юридичної відповідальності, стосовно цієї категорії осіб необхідно, досліджуючи соціально-психологічну характеристику особи, оцінку ризиків учинення повторного кримінального правопорушення, вікові та психологічні особливості неповнолітнього. Останніми роками на дисертаційному рівні в Україні питанням кримінальної відповідальності та покаранню неповнолітніх присвятили свої роботи такі науковці, як Т. О. Гончар, В. М. Бурдін, О. С. Яцун, О. О. Северин, А. О. Клевцов, О. В. Дашенко, Н. Я. Ковтун, Н. Л. Березовська, Г. О. Єремій, А. Ю. Коновалова, Н. М. Мирошніченко, Л. В. Герасимчук, Л. К. Маньковський та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення невеликої тяжкості, аналізуючи Кримінальний кодекс України, постанови Пленуму Верховного Суду та вироки судів України.

Виклад основного матеріалу. Злочинність неповнолітніх залишається непоборною силою впродовж кількох століть. Кримінально-правові заходи протидії злочинності неповнолітніх не є основними. Не можна не враховувати, що зростання злочинності неповнолітніх відбувається в умовах інтенсивного соціального розшарування суспільства, падіння життєвого рівня значної частини населення, несприятливого розвитку сімейно-шлюбних відносин, зростання різних проявів жорстокого поводження з неповнолітніми. У цій обстановці першорядне значення мають соціальні, економічні та виховно-профілактичні заходи. Однак коли кримінальне правопорушення вже вчинене, виникає питання про кримінальну відповідальність неповнолітнього.

Враховуючи біологічні, психологічні та соціальні особливості неповнолітніх, закон, по-перше, забезпечує їх посилену кримінально-правову охорону, по-друге, передбачає особливості притягнення їх до відповідальності, звільнення від відповідальності, призначення покарання, звільнення від покарання і його відбування.

Разом із посиленням кримінально-правового захисту неповнолітніх КК України передбачає специфіку вирішення ряду питань відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені самими неповнолітніми. Такі норми об'єднані в розділі XV Загальної частини КК України.

Однією з особливостей притягнення неповнолітнього до кримінальної відповідальності є диференціація кримінальних правопорушень відносно віку, з якого вона настає. Згідно з ч. 1 ст. 22 КК України кримінальній відповідальності підлягають особи, що досягли на момент вчинення кримінального правопорушення шістнадцяти років. У ч. 2 ст. 22 КК України законодавець передбачив вичерпний перелік тяжких та особливо тяжких злочинів, за вчинення яких кримінальна відповідальність може наставати з чотирнадцяти років. Цей вік визначений законодавцем з огляду на важливість зазначених об'єктів кримінально-правової охорони і того, що після досягнення чотирнадцятирічного віку неповнолітній за рівнем соціального та психічного розвитку здебільшого здатен усвідомлювати цінність об'єктів, передбачених у ч. 2 зазначеної статті.

До особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх також належить можливість застосування до них специфічного заходу примусово виховного характеру (ст. 97 та ч. 1 ст. 105 КК України). Але зазначені заходи мають різну правову природу. Так, застосування примусових заходів виховного характеру згідно з ч. 1, ч. 2 ст. 97 КК України, за своєю правовою природою є видом звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності, а застосування зазначених заходів згідно з ч. 1 ст. 105 КК України, є видом звільнення від покарання.

Чинний кримінальний Закон України передбачає два види звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності:

- Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 97 КК України).
- Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 106 КК України).

Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру

У ст. 97 КК України передбачені дві категорії неповнолітніх, до яких можливе застосування примусових заходів виховного характеру як виду звільнення від кримінальної відповідальності.

Неповнолітній, який уперше вчинив кримінальне правопорушення невеликої тяжкості, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання.

Неповнолітній, який досягнув віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинив суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України.

Примусові заходи виховного характеру є заходами виховання, попередження вчинення неповнолітніми нових злочинів. Обов'язковими ознаками цих заходів є те, що:

- 1) вони передбачені кримінальним законом у ч. 2 ст. 105 КК України;
- 2) застосовуються тільки судом до неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення;
- 3) їх застосування не зумовлює судимості.

Частина 2 ст. 105 КК України містить вичерпний перелік примусових заходів виховного характеру:

- 1) *застереження*; 2) *обмеження дозвілля* і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; 3) *передача неповнолітнього під нагляд* батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; 4) *покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків*; 5) *направлення неповнолітнього до спеціальної навчально виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років* [1, с. 35].

Згідно з ч. 3 ст. 105 КК України залежно від конкретних обставин вчиненого кримінального правопорушення й особи неповнолітнього суд може застосувати до нього одночасно кілька примусових заходів виховного характеру. У частині 3 ст. 97 КК України встановлено, що в разі ухилення неповнолітнього, який вчинив кримінальне правопорушення, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру, ці заходи скасовує суд, і його притягують до кримінальної відповідальності.

Особливості застосування покарання до неповнолітніх

Передбачені чинним кримінальним законом окремі види покарань утворюють певну систему відповідно до ст. 51 КК України.

Ця система має певні особливості. До неповнолітніх можуть бути застосовані лише такі види покарань: штраф; громадські роботи; виправні роботи; арешт; позбавлення волі на певний строк. Додатковими покараннями, що можна застосовувати до неповнолітніх, є штраф та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 2 ст. 98 КК України).

Штраф (ст. 99 КК України) застосовують лише до неповнолітніх, що мають самостійний прибуток, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.

Громадські та виправні роботи, згідно зі ст. 100 КК України, можуть бути призначені тільки неповнолітнім від 16 до 18 років. Крім того, значно меншими є строки цих покарань: громадські роботи можуть бути призначені на строк від тридцяти до ста двадцяти годин, і тривалість їх не може перевищувати двох годин на день; строк виправних робіт встановлений від двох місяців до одного року, водночас із заробітку неповнолітнього здійснюють відрахування в дохід держави в розмірі, встановленому вироком суду, в межах від п'яти до десяти відсотків.

Арешт (ст. 101 КК України) може бути призначений тільки неповнолітнім, які досягнули на момент ухвали суду шістнадцяти років, від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб.

Позбавлення волі на певний строк не може бути призначено неповнолітньому, який уперше вчинив злочин невеликої тяжкості (ч. 2 ст. 102 ККУ). У ч. 1 ст. 102 КК України передбачено, що покарання у вигляді позбавлення волі особам, які не досягли до вчинення кримінального правопорушення вісімнадцятирічного віку, не може бути призначене на строк більше десяти років, а за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини, – на строк до п'ятнадцяти років (п. 5 ч. 3 ст. 102 ККУ).

Потрібно зазначити, що загальні засади призначення покарання щодо неповнолітніх застосовують з урахуванням специфіки їх вікового психофізичного розвитку. У випадку призначення покарання неповнолітньому суд враховує можливість призначення примусових заходів виховного характеру.

Особливості звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування. Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру

Обов'язковими умовами звільнення від покарання цього виду є: 1) вчинення кримінального правопорушення невеликої або середньої тяжкості; 2) наступне, після вчинення кримінального правопорушення і до встановлення вироку, щире розкаяння і бездоганна поведінка. За наявності цих умов суд постановляє обвинувальний вирок без призначення покарання й особу вважають такою, що не має судимості. Одночасно суд призначає певні примусові заходи виховного характеру, передбачені у ч. 2 ст. 105 КК України.

Погашення та зняття судимості відносно осіб, які вчинили кримінальне правопорушення до досягнення ними вісімнадцятирічного віку, здійснюється згідно зі ст. 108 КК України. Якщо неповнолітній після відбування покарання впродовж одного із зазначених строків не вчинить новий злочин, судимість автоматично погашається. Дострокове зняття судимості здійснюється згідно з ч. 3 ст. 108 КК України на підставі, передбаченій ст. 91 КК України, з урахуванням таких особливостей: 1) відбуття покарання у вигляді позбавлення волі за тяжкий або особливо тяжкий злочин; 2) закінчення не менше половини строку погашення судимості.

Висновки. Сьогодні, на нашу думку, рівень таких основних інститутів соціалізації, як сім'я, школа, які впливають на процес формування особи, значно знизився. Пов'язано це насамперед з політичною, економічною і соціальною нестабільністю в

державі. У результаті цього криміногенна ситуація в юнацькому і дитячому середовищі на сьогодні залишає бажати кращого, про що свідчать статистичні дані МВС України. Засади кримінальної відповідальності неповнолітніх мають певні особливості, які передбачають ширші, ніж щодо дорослих, умови звільнення від кримінальної відповідальності, зокрема із застосуванням примусових заходів виховного характеру; містять певні обмеження щодо суворості застосовуваних заходів кримінально-правового характеру, насамперед видів і розмірів покарань; передбачають пом'якшені вимоги (умови) для звільнення від кримінального покарання і стосовно погашення й зняття судимості. Проаналізувавши діючу систему покарань, передбачену КК України, що може бути застосована до неповнолітніх осіб, дійшли висновку, що вона не завжди дозволяє обрати покарання відповідно до вчинених діянь. На сьогодні чинний КК України передбачає можливість застосування однакових примусових заходів виховного характеру судом і в разі звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності (ст. 97 КК України), і в разі звільнення його лише від покарання (ст. 105 КК України). На нашу думку, необхідно розмежувати примусові заходи у разі звільнення від кримінальної відповідальності і в разі звільнення від відбування покарання. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити статтю 97 КК України, передбачивши в ній якісно нову систему примусових заходів виховного характеру, що можуть застосовуватися судом лише в разі звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності. До таких примусових заходів виховного характеру відносимо: покладення на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку, з урахуванням його майнового становища або наявності відповідних трудових навичок, обов'язку усунути заподіяну шкоду або виконати на користь потерпілої сторони певні роботи, з метою компенсації заподіяної шкоди; обов'язок відвідувати навчальну програму або продовжити навчання; громадські роботи; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; направлення неповнолітнього до центру медико-соціальної реабілітації неповнолітніх.

На сьогодні застосування вказаних покарань та примусових заходів виховного характеру є звичайною практикою Європейських країн, що впливає з ряду міжнародно-правових актів, досліджених і проаналізованих нами в роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : Постанова Пленуму Верховного Суду від 16 квітня 2004 року № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04#Text>
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>
4. Коновалова А. Ю. Види покарань для неповнолітніх за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2012. 20 с.

5. Митрофанов І. І. Загальна частина кримінального права України : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2015. 576 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-17. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>
8. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.
9. Про організацію діяльності спеціальних навчально-виховних закладів для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 1993 р. № 859 URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/859-93-%D0%BF>
10. Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0082700-03>

REFERENCES

1. Family Code of Ukraine : Law of Ukraine dated January 10, 2002 No. 2947-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. On the practice of applying legislation by courts of Ukraine in cases involving crimes by minors : Resolution of the Plenum of the Supreme Court dated April 16, 2004 No. 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04#Text>
3. Criminal Code of Ukraine : Law of Ukraine dated 04/05/2001 No. 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>
4. Konovalova A. Yu. Types of punishments for minors under the criminal law of Ukraine : autoref. thesis ... candidate law Sciences: 12.00.08 / National law Acad. of Ukraine named after Yaroslav the Wise. Kharkiv, 2012. 20 p.
5. Mitrofanov I. I. The general part of the criminal law of Ukraine : ed. manual Odessa : Phoenix, 2015. 576 p.
6. Criminal Procedure Code of Ukraine : Law of Ukraine dated 04/13/2012 No. 4651-17. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. On probation : Law of Ukraine dated February 5, 2015 No. 160-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>
8. About bodies and services for children and special institutions for children : Law of Ukraine dated January 24, 1995 No. 20/95-VR. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1995. No. 6. Art. 35.
9. On the organization of activities of special educational institutions for children and adolescents who need special educational conditions : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 13, 1993 No. 859. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/859-93-%D0%BF>
10. Judicial practice in cases involving the crimes of minors and their involvement in criminal activity. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0082700-03>

H. V. Lel, V. Yu. Iskovych. PECULIARITIES OF CRIMINAL LIABILITY OF MINORS UNDER THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

The peculiarities of criminal responsibility and punishment of minors, defined in the Criminal Code of Ukraine, are considered. Statistical data on the number of criminal offenses committed by persons aged 14 to 18 over the past five years were analyzed. A comparative legal description of the punishments that can be applied by the court to a minor found guilty of a criminal offense is given. Attention is paid to the legislative regulation of issues related to exemption from criminal liability and punishment with the use of coercive measures of an educational nature. Proposals made on this basis to improve the norms of the current Criminal Code of Ukraine, taking into account national experience, judicial practice, experience of other states, as well as international standards in the field of protection of the rights of minors, are presented.

The relevance of having a separate section in the General part of the Criminal Code of Ukraine on the specifics of criminal responsibility and punishment of minors has been confirmed, which allows, when solving issues of bringing minors to criminal responsibility, to take into account the peculiarities of their mental development, upbringing, reasons and conditions that contributed to the commission of criminal offenses, and appoint legal and just punishment. The main trends in the resolution of criminal cases by courts during the commission of criminal offenses by minors have been determined. The difficulties that arise when imposing certain types of punishments on minors are outlined. Based on the study of judicial practice, the ineffectiveness of exempting minors from punishment with the use of coercive measures of an educational nature in the form of transferring minors to the supervision of parents or persons who replace them, or to the supervision of a pedagogical or labor team with their consent, as well as individual citizens at their request, is indicated, because in this case, a minor who has committed a criminal offense does not receive all the necessary educational measures and, as a result, continues a criminal lifestyle.

Based on the results of the analysis, relevant generalizations were made. Further directions for improving the current Criminal Code of Ukraine with the aim of optimizing and humanizing criminal punishments for minors are proposed.

Key words: *minor, criminal responsibility, punishment, exemption from criminal responsibility, exemption from punishment, coercive educational measures.*

Стаття надійшла до редколегії 14 листопада 2023 року